

FONDUL URBAN ISTORIC CA AMBIENT SUSTENABIL / *THE HISTORIC URBAN HERITAGE AS A SUSTAINABLE AMBIENT*

Alexandra PĂCESCU

Asist. dr. arh. / *Teach. Assist. PhD Arch.*

alexpacescu@yahoo.com

Rezumat

Când vorbim despre sustenabilitate, în general ne referim la utilizarea unor resurse epuizabile în mod responsabil. În arhitectură, cel mai frecvent ne gândim la eficiența energetică, materiale ecologice, metode tradiționale. Schimbând perspectiva, am putea considera fondul urban istoric ca resursă a orașului, epuizabilă în sensul că fără o gestiune corectă acesta se pierde sau se degradează. În schimb, dacă reușim să îi valorificăm potențialul, nu acționăm doar "ecologic" prin faptul ca păstrăm și re folosim, ci în același timp recuperăm un factor al memoriei și o marcă identitară și această investiție se răsfrânge pozitiv asupra atractivității orașului în termeni economici.

Un element definitoriu în reabilitarea fondului istoric este funcțiunea. Mai precis, modul în care funcțiunile se combină în cadrul diferitelor programe și proporția de spațiu public capabilă să transforme o clădire sau o zonă în atractor urban și implicit să o rentabilizeze. Mai multe studii de caz europene (Glasgow, Hamburg, Madrid) exemplifică tipologii diferite de abordare globală a întregului țesut istoric la nivel de oraș, felul în care se structurează o viziune generală de abordare și tranziția către proiecte individuale de arhitectură la diferite scări.

Abstract

When speaking of sustainability we generally mean using resources in a responsible way, in order not to exhaust them. In architecture, we often think of energy saving, ecological materials, traditional crafts. By changing the angle, we could include the historic heritage as part of the urban resources. We could say that it is a resource that can be exhausted, meaning that without proper management it goes to waste or into decay. On the other hand, if we manage to live up to its potential, we not only act "ecologically" by saving and reusing, but reclaim a landmark for cultural identity and this will pay off in terms of the attractiveness of the city with financial benefits.

Function is a defining element in the rehabilitation of the historic heritage. More to the point, the way that different uses in architecture come together in various programs and the quantity of public space they incorporate may transform a building or an entire area into an urban attractor and increase its rentability.

Several European case-studies (Glasgow, Hamburg, Madrid) have been chosen to demonstrate different typologies of context and methods that have been used to create a global strategy for rehabilitation. Coherence in planning is brought by the transition from the whole towards architecture design projects at various scales.

Modul în care aceste exemple, cu experiențe pozitive dar și cu nereușite, pot fi preluate ca model pentru revitalizarea țesuturilor istorice în România constituie dezideratul final. Pentru a îl atinge, trebuie întâi să înțelegem experiențele celorlalți, să stabilim care este starea de fapt actuală în România și să identificăm posibile puncte de suprapunere între cele două direcții de studiu.

Cuvinte cheie: sustenabilitate, scară urbană, patrimoniu urban istoric, spațiu public, centru/ zonă istorică, refuncționalizare, mixitate, rentabilizare, restaurare/ reabilitare urbană, funcțiune activatoare/ dinamizatoare

The final goal would be to see how these examples could serve as role models for the rehabilitation of the historic heritage in Romania. In order to reach this aim, we first need to understand what others have experienced, to evaluate the current local situation and identify the overlapping areas of the two directions for study.

Keywords: sustainability, urban scale, historic urban heritage, public space, historic centre/area, refurbishment, mixed use, urban restoration/ rehabilitation, activity-inducing/ dynamic function

Acest articol conține o parte din problematicile tratate în cadrul tezei de doctorat cu titlul „*Spațiul public în centrele istorice ale orașelor*”¹ susținută în 2012.

This article contains part of the topics addressed in the PhD thesis submitted in 2012, under the name of “Public Space in the Historic Centres of Towns in Romania”¹.

¹ Alexandra Păcescu, teză de doctorat „*Spațiul public în centrele istorice ale orașelor - Decupaje urbane la scări succesive*”, 2012, sub îndrumarea Prof. Dr. arh. Nicolae Lascu.

¹ Alexandra Păcescu, PhD thesis “*Public Space in the Historic Centres of Towns in Romania -Urban Clippings at Successive Scales*”, 2012, advisor: Professor Dr. Arch. Nicolae Lascu;

1. „Sustenabilitate” în contextul fondului urban istoric. Funcțiuni dinamice (în mare parte publice)

Sustenabilitatea se referă la a utiliza resursele mediului într-un mod care să nu le epuizeze, lăsându-le moștenire și generațiilor viitoare. Cu alte cuvinte, se referă la utilizare și păstrare în același timp. Deși când spunem „resurse” ne gândim în general la produse naturale concrete (lemn, petrol etc.), este vorba despre a găsi un echilibru just între creșterea economică și protecția mediului, în paralel cu cercetarea în domeniul resurselor alternative.

Schimbând unghiul de percepție, de ce nu am putea include în categoria resurselor și patrimoniul construit istoric? Vorbim, în definitiv, despre un fond urban epuizabil, în sensul că fără o utilizare eficientă economic, acesta devine amenințat de declin și distrugere. În schimb, dacă putem găsi un echilibru între funcțiunile pe care i le atribuim și beneficiile care rezultă din acestea pentru oraș, înseamnă de fapt că reciclăm o structură urbană în mod „ecologic”, lăsând-o astfel moștenire generațiilor care vor urma. Nu voi vorbi despre beneficiile afective, comunitare, sociale, care sunt evidente, ci despre rentabilizarea acestui patrimoniu printr-un proces de management urban corect, care să repună clădirile istorice în drepturi ca exponenți ai unei moșteniri culturale, dar și ca activatori urbani și, în consecință, factori de câștig pentru oraș. Obiectul de arhitectură a ajuns astăzi să fie privit ca „bun de consum”, într-o lume din ce în ce mai preocupată de abordări pragmatice. Arhitectura făcută în mod responsabil și gândită în raport cu spațiul public urban este definitorie pentru calitatea vieții în orașe. Acest mod de asociere mixtă a funcțiunilor este un mod de a proiecta din ce în ce mai actual. Redefinirea patrimoniului istoric prin activități dinamice, majoritatea publice, care să păstreze identitatea într-un mod profitabil, este, din punctul meu de vedere, un alt mod de a gândi sustenabil.

1. “Sustainability” within the context of the historic urban heritage. Dynamic uses (mostly public)

Sustainability means using the environmental resources in a manner that does not exhaust them, leaving them as legacy for future generations. In other words, it means using and keeping at the same time. Although when we speak of resources we generally think of natural products such as wood, oil etc., it's all about finding a fair balance between economic growth and environmental protection as well as research into the field of alternative resources.

Changing the point of perspective on this topic, would it not be fair to include the historic urban heritage in the category of “resources”? We are dealing, in fact, with an urban resource which can also be exhausted, meaning that without a proper management it becomes threatened by decline and destruction. Instead, if we are able to find the right balance between the functions we assign to it and the benefits to the city that derive from this, it actually means recycling an urban built environment in an “ecological” way, leaving it unscarred for future generations. I will not speak of the obvious benefits in terms of emotional attachment, community, social demands, but of turning a profit out of this heritage by means of proper urban management. This can reinstate old buildings in their natural right as keepers of cultural heritage as well as urban activators and a source of wealth for the city. The architectural produce has come to be regarded nowadays as “merchandise”, in a world that is more and more concerned with a pragmatic approach. Responsible planning that includes public space is a defining factor that shapes the quality of life within cities. Mixing different architectural uses is becoming the new kind of planning. Redefining historic heritage through dynamic functions, most of them public uses that can preserve identity in a profitable way, is, from my point of view, just another way of thinking sustainably.

2. Rolul funcțiunii în procesul de rentabilizare

Europa anilor '80 și '90 a trecut printr-un proces de evaluare și triere a țesutului urban. Pe fondul îngrijorării legate de extinderea necontrolată a orașelor, un mod de gândire pragmatic a dictat prioritizarea utilizării eficiente a patrimoniului existent înainte de a trece la construirea unui fond nou. Multe din clădirile vechi, păstrătoare de memorie și repere urbane, își pierduseră sensul inițial, dar nu și valoarea. Astfel, ele trebuiau restaurate, completate și reintegrate în circuitul cotidian. România, din considerente istorice de moment, nu s-a putut alinia la acest demers și trebuie, în consecință, să recupereze timpul pierdut, luând în calcul evoluția practicilor urbane de atunci până acum. Aceasta întârziere poate constitui și un avantaj pentru că acum ne putem raporta la experiențele pozitive ale altora, evitând, pe cât posibil, soluțiile care s-au dovedit neviabile.

Cuvântul - cheie în reevaluarea fondului istoric construit este „funcțiunea”. Multe din clădirile vechi nu mai corespund parametrilor actuali, fie că ne referim la locuințe, la platforme industriale dezafectate, docuri din zone portuare, căi ferate sau foste dotări edificare scoase din uz. Ele dețin, în schimb, de multe ori, poziții privilegiate în orașe și deseori beneficiază de terenuri de mari dimensiuni. Avem, astfel, o sumă de clădiri valoroase ca repere ale comunității, pe care le putem considera niște „cutii negre” în căutare de noi sensuri funcționale.

Toată practica de reabilitare urbană europeană a mizat pe forța activatoare a spațiului public, în diversele sale ipostaze, de spațiu interior, închis sau exterior, în principal piață sau stradă dar incluzând și spațiile verzi. „Mixitatea funcțională” a apărut ca urmare a constatării faptului că inserarea de funcțiuni publice conexe în cadrul altor tipologii de programe menține animată o zonă urbană pe tot parcursul zilei și seara. Zone

2. Linking “function” to “rentability”

Europe in the '80s and '90s has gone through a process of re-evaluating and sorting through the urban built environment. Against the raising concern about the uncontrollable expansion of the city limits, a new pragmatic way of thinking has prioritised using up the existent heritage before building a new one in its place. Many of the old buildings, although being landmarks of the city, had lost their initial purpose but not their inner value. Thus, they were in need of restorations, additions and a new meaning in daily urban life. Because of particular historic circumstances, Romania could not at that time be a part in this movement and now has to make up for the lost time, by taking into account the evolution of the methods regarding urban planning from that time until nowadays. This delay could also be regarded as an advantage, because we can “borough” methods that proved effective in other countries and also try to avoid practices that turned out poor results. The keyword in reevaluating the historic heritage is “function”. Many of the old buildings are not equipped to serve the today-standards, may it be dwellings, discontinued industrial areas, docks in harbours, railways or old municipal facilities. In many cases these areas are to be found in key-locations within the city and most of the time they occupy large-scale sites. We are, as it is the case, dealing with a large number of valuable buildings that act as landmarks for the city and can be regarded as “black boxes” in search of new functional meanings. All the “urban rehabilitation” practice in Europe has been relying upon the activity-generating force of the public space, in its multiple meanings as inner, enclosed space or outdoor space, mainly square or street but also green areas. “Mixed-use” architecture derived from a trial-and-error approach has shown the fact that including public uses within other architectural programmes brings a wider span of the time a day the building gets

rezidențiale lipsite de activități devin neatractive și, la polul opus, centre istorice care au doar funcțiuni publice dar sunt lipsite de locuire devin anonime. În concluzie, o segregare strictă, pe criterii funcționale, s-a demonstrat a fi o practică deficitară la nivel urban și acest principiu este aplicabil și țesutului istoric. Inserarea de spații publice este benefică orașului și datorită unor criterii economice. Funcțiunile publice sunt funcțiuni „de consum”, unde oamenii plătesc pentru servicii, fie ele culturale, comerciale, de alimentație publică. Astfel, integrarea lor într-un proiect de reabilitare urbană, pe lângă faptul că îl face mai atractiv, rentabilizează celelalte programe mai puțin dinamice. Cu cât serviciile publice vor fi mai pregnante, cu atât clădirile în mod normal ineficiente financiar, de exemplu muzeele, vor deveni auto-sustenabile. Efectul unei reabilitări de succes se răsfrânge în mod pozitiv și asupra vecinătăților, apariția unui pol activ generând o reacție în lanț care crește per ansamblu nivelul de dezvoltare al zonelor urbane adiacente.

Din toate aceste motive, suprapuse, rezultă că a miza pe spațiul public în ceea ce privește activarea unui patrimoniu urban istoric este o direcție interesantă în proiectare și un mod de a gestiona inteligent resursele orașelor. Cu o investiție inițială bine estimată și cu funcțiuni corect dozate, clădirile vechi vor deveni sustenabile, în sensul că vor aduce un profit care va fi în permanență reinvestit pentru întreținerea lor. Cu alte cuvinte, ele devin auto-suficiente, cu beneficiul imens la nivel de oraș că va fi fost salvat un reper al memoriei și un specific local, beneficiu care se răsfrânge în parametrii economici la nivel de atractivitate a orașului respectiv.

used. Residential areas that lack activities become unattractive and, in reverse, historic centres that only provide public activity without dwellings become anonymous. Summing up the facts, a strict functional segregation has proven ineffective at an urban level and this can also be said for the historic heritage level.

Inserting public space into the city framework is also helpful from an economical standpoint. Public space has become an on-going topic for planning nowadays due to economical criteria as well. Public functions are consumerism-oriented because people pay for service, be it cultural, commercial or food-related. Thus, integrating public activities into an urban rehabilitation programme not only makes it more attractive but also makes other functions that are less dynamic more costly effective. The more public space we get, the more the buildings that are normally inefficient financially, for instance museums, get to be self-sustainable. A good rehabilitation project spreads its effect onto the neighbouring areas, creating a “nucleus of activity” that generates a chain reaction increasing the overall value of adjoining urban areas.

For all these over-lapping reasons, the conclusion to be drawn is that using public space to activate a historic urban heritage is an interesting path to take as well as a wise way to manage resources within a city. With a cleverly-thought over initial investment and the right array of mixed uses in the right dosage, old buildings will become sustainable, meaning they will turn a profit that will continually be reinvested for their up-keeping. In other words, they become self-sufficient, immensely benefiting the city, both by salvaging landmark of specificity and by increasing the attractiveness of the city, which will show in economic terms.

3. Abordarea în pași succesivi. De la scară mare la scară mică. Politici urbane

Dacă până acum ne-am referit la funcțiuni compatibile clădirilor istorice, este momentul unor precizări legate de evoluția intervențiilor asupra țesutului vechi. Anii '60, '70 pot fi considerați ca perioada restructurărilor majore a centrelor istorice. În majoritatea statelor europene au avut loc campanii masive de remodelare, uneori radicală, a zonelor centrale, cu atitudini variind între conservare strictă și restructurare totală, trecând prin diverse grade intermediare.

În anii '80, această problematică poate fi considerată încheiată iar interesul se mută către alte arii destructurate cu potențial, aflate în zone urbane adiacente centrelor sau chiar marginale. Este vorba despre marile zone abandonate menționate anterior: foste zone industriale, arii portuare, foste clădiri reprezentative etc. Acestea devin, la rândul lor, parte integrantă a patrimoniuului urban istoric, lărgindu-i astfel sensul. Este perioada strategiilor extinse de intervenție asupra orașelor, a gândirii integrate în termeni de management urban și gestionare eficientă a resurselor. Strategiile specifice valorifică potențialele orașelor, pornind de la trăsături definitorii. Exemplele Glasgow, Hamburg și Madrid, preluate din studii ale arhitectului spaniol Pol Mendez², reprezintă studii de caz elocvente pentru ceea ce au însemnat acestea.

² Informațiile despre cele două orașe sunt preluate din Pol Mendez, Francisco, (coord.), *Nueva Arquitectura Urbans en la Ciudad Europea*, Ed. Universidad Internacional Mendez Pelayo, Cuenca, 1990 – Cap.: *Desarrollo y renovacion del centro de Glasgow* – pag. 16 și *Hamburgo: Nuevos campos de experimentacion de la „Construccion de la Arquitectura de la Ciudad“*, pag. 108.

3. Step-by-step. Large scale to small scale. Urban policies

Up to this point, we have discussed functions that are compatible with historic heritage buildings. It is now time to clarify some aspects regarding the evolution of this heritage. The '60s and the '70s can be considered as the period of major restructuring of the historic centres. Most of the European states have seen large campaigns of reshaping the old towns that sometimes took a radical approach, varying from strict and rigid preservation to change beyond recognition and many shades of gray in between.

In the '80s the topic of centres can be considered closed and the interest shifts towards other dysfunctional areas of great potential that are adjoining to the centres or even marginal urban areas. These are the fore-mentioned vast abandoned spaces: former industrial areas, harbours, discontinued municipal facilities etc. All of them are also included in the “historic urban heritage”; broadening its meaning. This is the period of urban strategic planning, of integrated methodologies that rely upon management and efficient use of the resources. Specific strategies identify and make use of the city’s potential starting from its defining traits. The examples of Glasgow, Hamburg and Madrid, which have been taken from the studies of the Spanish architect Pol Mendez², are valuable study-cases to show what the strategic planning was about and the forms it took.

² Information taken from POL MENDEZ, Francisco, (coord.), *Nueva Arquitectura Urbans en la Ciudad Europea*, Ed. Universidad Internacional Mendez Pelayo, Cuenca, 1990 – Cap.: *Desarrollo y renovacion del centro de Glasgow* – page 16 and *Hamburgo: Nuevos campos de experimentacion de la „Construccion de la Arquitectura de la Ciudad“*, page 108.

4. Exemple de gestiune urbană europeană: Glasgow, Hamburg, Madrid

GLASGOW

În cazul **Glasgow** strategia s-a bazat pe axe de dezvoltare, adică poli funcționali grefați pe „liniile de forță” ale orașului.

În 1983, Primăria a comandat un studiu vizând potențialul economic și ambiental al centrului. Premisele de la care se pleca erau departe de a fi ideale: industriile tradiționale înregistrau un proces de decădere, serviciile erau doar locale, populația era într-un declin demografic, iar numărul de turiști era foarte scăzut.

Obiectivele proiectului integrat au fost, la nivel urban, următoarele: creșterea eficienței economice, exportul serviciilor locale, creșterea turismului, îmbunătățirea imaginii orașului (în sens fizic, dar și metaforic), îmbunătățirea infrastructurii, *reabilitarea centrului*.

Cele două scheme sintetizează existentul și dezideratul final: densificarea conexiunilor în teritoriu, eliminarea barierei reprezentate de râul Clyde prin legarea malurilor și bordarea acestora cu funcțiuni, introducerea de poli activatori.

Reabilitarea centrului pornește de la identificarea „liniilor de forță”, adică a axelor cu potențial de dezvoltare. Astfel, axa principală N-S (Buchanan Street) devine „scânteia” gândită să determine dezvoltarea în lanț a zonelor adiacente. La capetele acestei axe, sunt prevăzuți doi poli activatori, la nord pol cultural și piață publică, la sud, pol comercial. Axa este concepută ca având conexiune la est și vest cu două cartiere reprezentative (Blythwood New Town și Merchant City), și, printr-o succesiune de spații, cu râul Clyde. Centrul de greutate, la intersecția cu o altă arteră majoră (Gordon Street), este propus ca piață, eventual acoperită. În cadrul acestui concept, Primăria a mizat pe faptul

4. Efficient European urban management: Glasgow, Hamburg, Madrid

In Glasgow's case, the strategy relied upon axis of development, meaning activity-nuclei linked together by defining lines in the urban texture.

In 1983, the City Hall commissioned a study on the economic and ambiance potential of the centre. The starting point was far from ideal: traditional industry was in decay, services were only local, the population was decreasing and tourism was low.

The goals of the proposed integrated project were: economic growth, export of local business, increasing tourism, improving the city image, better infrastructure, rehabilitation of the centre.

The two diagrams show the before and after: densifying connections, linking the two rims of river Clyde and public facilities along their lines.

The rehabilitation of the centre started by charting the city's potential "defining lines": The main axis N-S (Buchanan Street) becomes "the sparkle" for development in the adjoining areas. Two activity nuclei mark its ends: the cultural one at the North and the public square at the South. The axis is connected at East and West with two developing neighbourhoods (Blythwood New Town and Merchant City) and with the river Clyde by a succession of public spaces. The junction with another major axis (Gordon Street) generates an urban centre of gravity in the form of a public square.

că reacțiile urbane se propagă în lanț: dezvoltarea unei zone aduce după sine interes financiar și investiții asupra zonelor adiacente. Adică prin fonduri publice se dezvoltă o zonă, cel puțin parțial, după care restul intervenției cât și reflexiile ei benefice asupra zonelor conexe încep să apară datorită investitorilor privați, astfel co-interesați.

Privind intervenția la nivel de scări succesive, Primăria a întocmit Planul Local pentru Zona Centrală (PUZ-ul „global”), adică strategia de ansamblu la nivel de oraș, după care zonele adiacente au fost restructurate prin PUZ-uri sub-sumate.

Acest tip de planificare strategică, integrată, a funcționat după aceleași linii de gândire și cu rezultate pozitive în multe dintre orașele europene.

The City Hall aimed to generate a chain-reaction: to restore an area in order for this development to help improve the adjoining ones, meaning that an initial investment with public funding increases the attractiveness of the surrounding areas in terms of private investment, leading to the fact that in the end all the area is developing step-by-step.

If we look at this from the point of view of scale, the City Hall has drawn up the Masterplan of the Historic Centre, meaning the large-scale strategy, afterwards breaking this down into smaller projects for private investors.

The same type of planning along this pattern of thinking has been successfully used in many European cities.

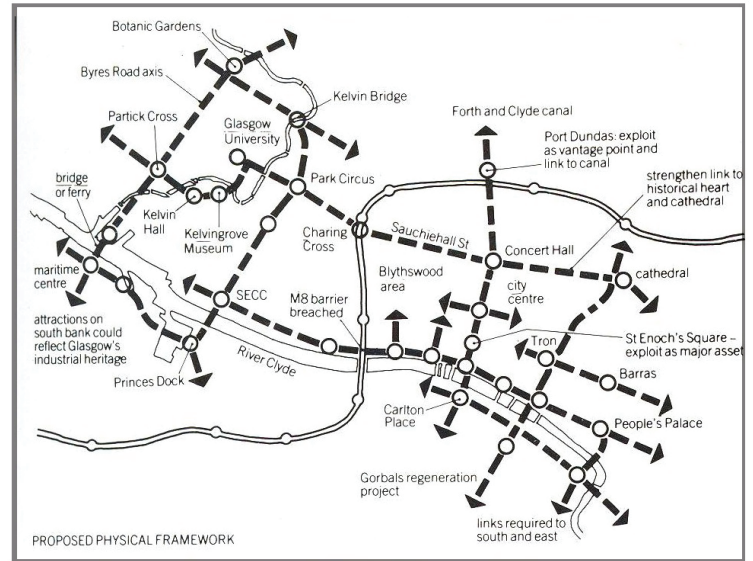
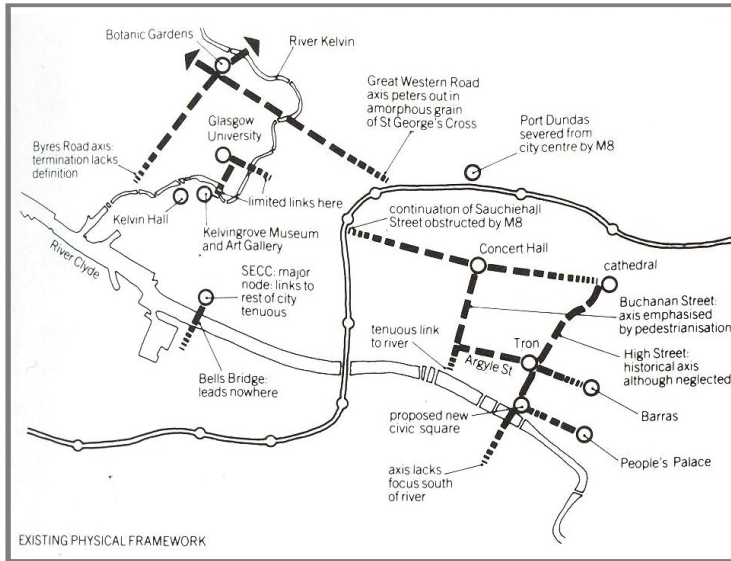
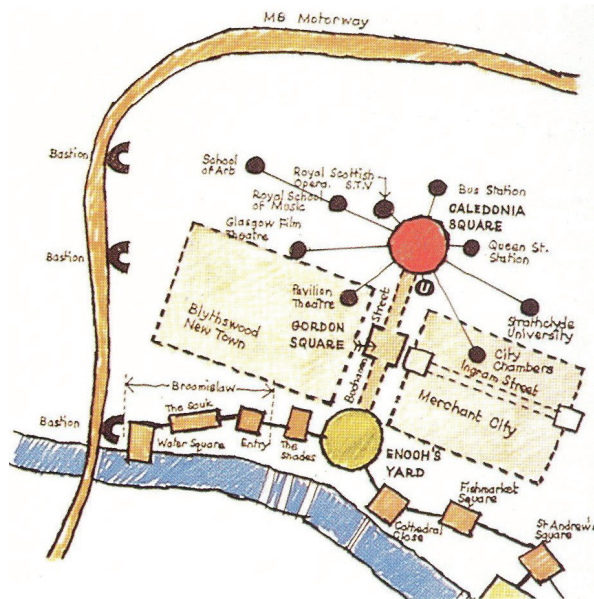

Fig.1 Conexiunile în teritoriu:
structură existentă și propunere /
Territorial connexions: before and after

GLASGOW

Fig. 2 Schemă de dezvoltare a axei Buchanan Street /
Diagram showing development for Buchanan Street

Sursa / Source: Pol Mendez, Francisco (coord.), *Nueva Arquitectura Urbana en la Ciudad Europea*, Ed. Universidad Internacional Mendez Pelayo, Cuenca, 1990, Cap. *Desarrollo y renovacion del centro de Glasgow*, Brian M. Evans, George Z. Mulvagh, Michael P.Galloway, pag. 21/25

HAMBURG

Hamburg a fost ales ca exemplu de refuncționalizare a unui oraș-port. Acesta se integrează într-o altă tipologie, cu o altă linie de evoluție, dată și de masive distrugerii în Al Doilea Război Mondial.

Începând cu anii '80, orașul a înregistrat un „boom”, rezultat al unei planificări urbane foarte eficiente. Avantajul său principal consta în așezarea sa geografică pe malul Elbei, avantaj care a fost amplificat de oportunitățile economice care au apărut prin unificarea Germaniei.

Anii '50, '60, '70 înregistraseră ample procese de restructurare urbană care au disprețuit în marea lor majoritate conservarea structurii istorice a orașului, în măsura în care ea rămăsese neafectată de distrugerile războiului. Zonele centrale au suferit atunci vaste transformări de scară, cu introducerea de locuințe colective masive, dezarticulate cu structura urbană adiacentă.

La finalul anilor '70 apare în Hamburg o schimbare de politică urbană. Deosebirea în abordare față de Glasgow este că aici intervențiile de restructurare se fac pe zone și cartiere.

Apar acum PUZ-uri și proiecte, unele rezultate ale concursurilor de arhitectură, pentru zone limitrofe ale centrului istoric (City Süd, axa est-vest, axa Fleet, zona portuara). Implementarea acestor proiecte a avut loc în anii '80-'90.

Axa est-vest, intervenție de după Al Doilea Război Mondial, a afectat grav prin apariția sa patru dintre piețele istorice importante, împărțind centrul în două și întrerupând continuitatea urbană între Alster și Port, care reprezintă o trăsătură caracteristică a orașului.

Hamburg was chosen as study-case for the remodelling of a harbour. This city follows a different typology than Glasgow due to the vast amount of destruction during the Second World War.

Starting with the '80s, the city has known an economical “boom” as a result of efficient urban management. Its main advantage was being situated on the Elba and this trait became even more important with the unification of the two German states.

The '50s, '60s, '70s had come with ample urban restructuring that had, on many accounts, disregarded the little historic heritage that had survived the War. Large blocks of apartments invaded the central areas, creating discrepancies of scale in the urban texture and generating a source of architectural conflict.

The end of 70s brings a shift in the urban policies of Hamburg. The main difference from Glasgow is that in Hamburg the plan considered neighbourhoods as the starting point instead of lines.

This is the time of Masterplans and projects regarding areas adjoining the Centre (City Süd, the Est-West axis, Fleet axis, the harbour). These projects were implemented in the '80s-'90s.

The East-West axis, which was a post Second War intervention, gravely affected four historic squares by dividing the Centre in two and breaking the historic characteristic continuity between the Alster and the harbour.

HAMBURG

Fig. 3 Harta zonelor restructurate în intervalul '80-'90 / Remodelled areas during the '80s-'90s

Sursa / Source: Pol Mendez, Francisco (coord.), *Nueva Arquitectura Urbana en la Ciudad Europea*, Ed. Universidad Internacional Mendez Pelayo, Cuenca, 1990 - Cap. *Hamburgo: Nuevos campos de experimentación de la „Construcción de la Arquitectura de la Ciudad“*, Egbert Kossak y Reiner Nagel, pag.114.

Axa Fleet vine să restabilească legătura cu zona portuară și reprezintă cea mai semnificativă marcă a noului tip de politică urbană. Este un proiect de „țesere”, care reconectează două zone din oraș, separate printr-o intervenție radicală, urbanistică. Este un caz asemănător cu modul în care B-dul Brătianu, în București, a întrerupt continuitatea străzii Lipscani și a schimbat relația ei tradițională cu Calea Moșilor.

Zona portuară de pe malul nordic al Elbei nu a constituit un proiect unitar, ci a fost o secvență de proiecte independente ('85-'89).

Concluzia care se desprinde din cele două exemple este aceea că în politicile anilor post-'80 centrul este inițiator de dezvoltare dar sunt considerate în mod egal toate zonele urbane. Anii ce au urmat nu au alterat strategiile de bază, ci au venit în completarea acestora, în direcția prioritizării spațiului public și a calității vieții urbane. Se remarcă o continuitate în planificare, ce ar trebui să fie un bun exemplu pentru România, deficitară la capitolul „proiecte pe termen lung”.

The Fleet axis reconnects the two areas, being the most eloquent exponent of the new direction in urban policies. This project “weaves” together two parts of the city, pulled apart by a radical urban intervention. It is a case much alike the Bratianu Boulevard in Bucharest that interrupt continuity of Lipscani and its traditional link to Calea Moșilor.

The rehabilitation of the Harbour at the North of Elba did not consist of a single, unitary project, but of several independent ones ('85-'89).

The conclusion that derives from the two examples is that during the post-'80s the Centre is the initiator for development but other urban areas are considered in an equal amount. The years that followed have not altered the initial strategies, but rather built up on those, prioritising public spaces and improving the quality of life in the cities. The stress is on the continuity in planning and this should be a good example for Romania to follow, since we are so in need of “long-term planning”.

The Fleet,
Hamburg
Sursa / Source:
wikipedia.org

MADRID

Spaniolii au avut o atitudine particulară în raport cu intervențiile asupra țesutului istoric. În primul rând, ei au mizat pe articularea între arhitectura veche și cea de factură contemporană, cu inserții curajoase dar de cele mai multe ori contextualiste și de înalta ținută, care au generat un peisaj construit variat și inedit.

În al doilea rând, ceea ce îi departajează este prioritizarea spațiului public în cadrul unor proiecte de mare amploare, cu suport financiar de stat. Aceste două caracteristici se transpun nu ca intervenție punctuală, ci ca mecanism generalizat, într-o abordare coerentă, pornind de la scara orașului și ajungând la scara mică a obiectului de arhitectură. Această coerență doresc să o evidențiez prin studiul de caz al orașului Madrid. A existat în evoluția arhitecturală a orașului o succesiune de studii care, chiar dacă nu s-au desfășurat în ordine strict cronologică, au un fir călăuzitor comun.

Planul de Calitate a Peisajului Urban al Orașului Madrid³ este un studiu elaborat de Primărie în 2009 care vizează îmbunătățirea calității spațiilor publice la nivel de oraș. Spațiul public este definit prin suma tramei de zone libere și monumentelor, privite în contextul lor urban și integrând țesutul inconjurător. Studiul oferă o linie de gândire în ansamblu, urmând ca diversele descompuneri în proiecte separate să stabilească modalitățile concrete de intervenție.

Un exemplu este zona **Prado - Recoletos** (arch. Siza, Hernandez de Leon, Riano, Rueda y Teran), principala zonă culturală a Madridului. Aceasta este structurată ca traseu urban, care include o succesiune de piețe

The Spanish have had a distinct attitude in regard to their historic heritage. Firstly, they integrated contemporary architecture in redesigning the historic, creating bold but mostly contextualist and high quality projects, the result being a colourful and unexpected architectural landscape.

Secondly, what sets them apart is emphasizing the use of public space within large-scale projects with public funding. These two traits are to be found in more than just singular instances but as a general rule, part of a coherent approach that starts at city-scale down to the small scale of the architectural product. I have tried to exemplify this coherence by the study-case of Madrid.

The evolution of the city has seen several stages which, even if they didn't follow a strict chronological order, share a common thread.

***The Urban Environment Quality Plan of Madrid³** is a study drawn up by the City Hall in 2009, its aim being to improve the quality of public life in the city. The public space is seen as the sum of empty spaces and buildings, taking into account their urban context and the surroundings. This study offers a broad perspective and is later to be divided into separate projects that dictate on the actual course of action.*

*One such example is the **Prado - Recoletos** (arch. Siza, Hernandez de Leon, Riano, Rueda y Teran), the main cultural area of Madrid. It follows a route that links together a series of squares (Columb, Cibeles, Cortes, Emperador Carlos V and Atocha), the main historic buildings (the Prado Museum, the National Library, Reina Sofia, Atocha Station) and quite a few contemporary projects*

³ *Plan De Calidad Del Paisaje Urbano De La Ciudad De Madrid*, consultanți: arch. Francisco Pol Méndez, arch. Asunción Rguez. Montejano, Primăria Orașului Madrid, 2009, studiu inspirat de Convenția Europeană a Peisajului (cunoscută și sub numele de Convenția de la Florența, primul tratat internațional exclusiv dedicat aspectelor peisajului european).

³ *Plan De Calidad Del Paisaje Urbano De La Ciudad De Madrid* - consultanți: arch. Francisco Pol Méndez, arch. Asunción Rguez. Montejano, City Hall of Madrid, 2009, a study that has been inspired by The European Landscape Convention (also known as The Florence Convention).

(Columb, Cibeles, Cortes, Emperador Carlos V și Atocha), clădirile istorice principale (muzeul Prado, Biblioteca Națională, muzeul Reina Sofia, gara Atocha), precum și câteva exemple de arhitectură contemporană de prestigiu (Centrul de Informare Turistică al lui A. Siza, extinderea muzeului Prado și reabilitarea stației Atocha, amândouă aparținând lui Moneo, Caixa Forum, de Herzog & de Meuron, extinderea de la Reina Sofia a lui J. Nouvel).

Insertiile contemporane vin să se alăture unor clădiri de patrimoniu universal și trebuie să rezolve, în consecință, juxtapuneri dificile de limbaj și scară. Atitudinile sunt diferite și evidențiază caracterul particular al arhitecților: Moneo și Siza își păstrează spiritul contextualist și poziția de reverență la adresa arhitecturii istorice, Nouvel și echipa Herzog&de Meuron vin cu intervenții de forță, spectaculoase.

Această țesere de limbaje nu apare ca un conflict ci un dialog pentru că toate aceste proiecte, deși diferite ca abordare, țin cont de planul de intervenție general și coerența lor derivă din acesta.

Un al doilea exemplu de zonă urbană gândită la scară mare este **San Francisco el Grande**, proiect câștigat de Juan Navarro Baldeweg în 1982, ca urmare a unui concurs. Provocarea era reorganizarea zonei Puerta de Toledo și împrejurimilor acesteia și construirea unui centru cu trei clădiri reprezentative: Bibliotecă, Centru de Servicii Sociale și Centru Cultural.

Arco Sur (arh. Francisco Pol-2009) este un studiu care se referă la reabilitarea întregului arc sudic al orașului, arie trasată de o fostă limită urbană a zidurilor de incintă. Reconfigurarea globală a acestei zone este ulterioară ca proiect intervențiilor San Francisco el Grande și simultană cu proiectul lui Siza pentru Paseo Prado-Recoletos, amândouă fiind întocmite în 2009. Ignorând succesiunea temporală, ambele zone Prado-Recoletos și San Francisco el Grande sunt parte a traseului urban Arco Sur.

(the Tourist Information Centre of A. Siza, the Prado extension and the Atocha rehabilitation, both by Moneo, Caixa Forum, by Herzog & de Meuron, the Reina Sofia extension of J. Nouvel).

These contemporary insertion projects stand beside some of the most prestigious historic buildings of the world heritage, so they need to face difficult challenges in terms of language and scale. The means are various and mirror the different personalities of the architects: Moneo and Siza remain contextualist by never competing against the historic, Nouvel and Herzog&de Meuron rely on the spectacular of grand gestures.

This inter-weaving of different gestures does not come across as conflict but as dialogue, since all of these projects, different as they may be, always bear in mind the initial Masterplan and from this derives the general coherence.

Another example of urban planning is the San Francisco el Grande area. This is a project won by Juan Navarro Baldeweg in 1982. Its aim was the restructuring of the Puerta de Toledo and its surroundings and included three main buildings: the Library, the Social Services Centre and the Cultural Centre.

*The **Arco Sur** (arch. Francisco Pol-2009) is a complex project that consists of the remodelling of the whole Southern arch of the city that used to be a former enclosing wall of the city. This project comes chronologically after the San Francisco el Grande and at the same time as the Paseo Prado-Recoletos by Siza, in 2009.*

If we ignore the chronological factor, both the Prado-Recoletos and the San Francisco el Grande are included into the Arco Sur study.

Astfel, remarcăm că fiecare proiect derivă dintr-un proiect anterior și este punct de plecare al unui altul. Consider că aceasta este explicația coerenței remarcabile a rezultatului final.

Reflectând la procesul de restaurare urbană spaniol, Francisco Pol sugera că ceea ce s-a întâmplat a fost o „testare în laborator”⁴ a unor metode, o aventură într-un teren necercetat, marcată de empirism. România pornește de la premise similare cu ale Spaniei anilor de început ai restaurării urbane și are șansa de a vedea rezultatele concrete ale eforturilor depuse atunci, cu aspectele pozitive dar și cu neajunsuri. Integrarea spațiului public ca generator de proiect, precum și alăturarea arhitecturii contemporane Țesuturilor vechi pot constitui un bun exemplu de abordare în contextul local.

4 Pol Mendez, Francisco, *La recuperacion de los centros historicos en Espana*, din volumul *Recuperación de Centros Históricos: Jornadas de Estudio*, pag. 109 - 150, coord. Silvestre Martínez García, Ed. Instituto de Estudios Almerienses, Almeria, 1992 - Cap: *Las particularidades de las „formas” y las „contenidos” de la nueva urbanística de la recuperacion*, pag. 117

As shown in these examples, each project derives from a previous one and is the starting point for a next one. I think this to be the explanation for the remarkable coherence of the final result.

Reflecting upon the Spanish experience, Francisco Pol suggests that what happened there was something close to „lab-testing”⁴ methods, an empirical venture into uncharted territories. Romania’s starting point shows great similarities to what used to be the beginnings of the Spanish urban rehabilitation and we can now the result of those policies, both in their positive and negative aspects. Integrating public space into design and bringing together contemporary architecture and the historic can become, in my opinion, exemplary for the local context.

4 Pol Mendez, Francisco, *La recuperacion de los centros historicos en Espana*, in *Recuperación de Centros Históricos: Jornadas de Estudio*, page 109 - 150, coordinated by Silvestre Martínez García, Ed. Instituto de Estudios Almerienses, Almeria, 1992, Cap: *Las particularidades de las „formas” y las „contenidos” de la nueva urbanística de la recuperacion*, page 117.

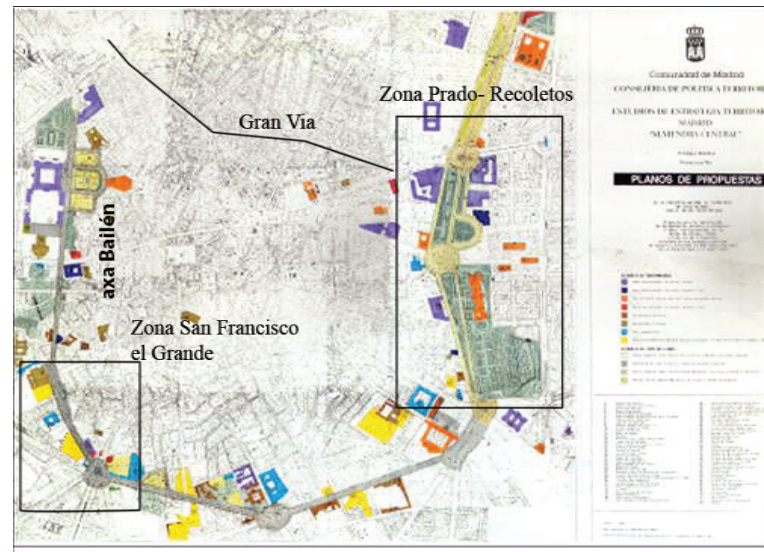
MADRID

Fig. 4 Planul de reabilitare pentru zona Prado – Recoletos /
The Masterplan for Prado – Recoletos
Arh. A.Siza, Hernandez de Leon, Riano, Rueda y Teran

Sursa / Source: Conferința dr. arh. Francisco Pol Méndez: *Rehabilitación y activación de las ciudades antiguas en españa: estrategias, métodos, intervenciones 1980-2008 (La incidencia de la nueva arquitectura)*, în cadrul mesei rotunde cu tema „Orașul istoric, oraș activ: noile arhitecturi și inovații urbane”, Institutul Cervantes, București, 2 martie 2009.

Fig. 5 Planul de reabilitare pentru zona Arco Sur / *The Masterplan for the Arco Sur area*, arh. Francisco Pol, 2009

5. Începuturi de gestiune urbană coerentă în România

Din ce în ce mai mult în ultimii ani se vorbește la noi despre sustenabilitate. În practică, totuși, vedem puține exemplificări concrete ale acestui concept și cele mai multe țin de o reevaluare a materialelor tradiționale de construcție și a meșteșugurilor, o direcție interesantă și dezirabilă. În sensul pe care i l-am dat sustenabilității în cadrul acestui articol, au început să apară proiecte care merită a fi menționate, chiar dacă pe moment pot fi privite ca exemplificări punctuale.

Se poate afirma că deficitul de spații publice în România se datorează fracturii care a apărut în țesut datorită aplicării doctrinelor de tip *tabula rasa* ante '89. Ceea ce s-a petrecut în arhitectură a fost o transpunere distorsionată și deficitară a ideilor Mișcării Moderne, care a condus la mari discrepanțe de scară și dezarticulări în țesut. Lipsa spațiului public care caracterizează actuala morfologie urbană derivă din faptul că socializarea era descurajată principial. Spațiile publice încă mai trăiesc în țesuturi de tip medieval rămase nealterate și în piețe de mari dimensiuni care cu greu pot căpăta această denumire pentru că ele nu par gândite pentru om ci pentru automobil.

În ceea ce privește țesuturile istorice, o parte importantă a supraviețuit din fericire în orașele din Transilvania. În celelalte zone, deși cele mai mari dezvoltări de tip cartier rezidențial au avut loc la periferie, centrele au fost și ele invadate de blocuri de locuințe. Unele piețe de referință au fost distruse sau mutilate prin adaosuri la altă scară și importante zone-reper s-au pierdut prin demolare. Au supraviețuit însă totuși fragmente de țesut istoric diseminate printre construcțiile - tip.

5. Beginnings of coherent urban management in Romania

The more and more we talk of sustainability in Romania in the last years. Still, we can see very few examples of this concept being applied and most of them are related to the use of traditional building materials and crafts, a course most interesting and desirable. In the sense that we have attributed to sustainability in this article, some projects have begun to emerge, even if they can still be seen as isolated instances.

*We believe that it is safe to say that in Romania the deficit of public space can be attributed to the historic fracture and its *tabula rasa* doctrines from before '89. This distorted interpretation of the Modern Movement led to brutal discrepancies in scale and disruptions of the urban texture. Socializing was ideologically discouraged and this seems to be the cause for the lack of public space that is defining for the contemporary city morphology. However, public space survived in medieval-type portions of built environment and in large public squares that can hardly be named that because they seem to belong more to the automobile and less to the human.*

As far as the historic heritage goes, important parts of it have survived in Transylvanian cities. In other areas though, even if the large projects have been carried out at the outskirts, the centres have also been invaded by blocks of apartments. Some historic squares have been destroyed or mutilated by adding at a different scale and important landmarks have been lost. Still some small fragments of heritage have survived, disseminated among the large-scale buildings.

Consider că ceea ce se poate face acum este, în primul rând, o evaluare justă a situației existente, o triere a elementelor de țesut urban valoros și o identificare a posibilelor modele europene de intervenție. În urma acestui inventar riguros, trebuie gândit un plan de acțiune „pe termen lung”, care să fie apoi respectat și integrat în proiectele de detalieri. Desigur că intervențiile punctuale asupra unor clădiri de valoare sunt bine-venite, dar orașul în ansamblul său nu poate căpăta coerență decât printr-o gândire la scară mare urbană, printr-o viziune „structurată”.

În majoritatea orașelor românești a fost sau este în curs de a fi întocmit un **PUZ pentru Centrul Istoric**. În principal, acestea vizează o identificare a clădirilor valoroase conform cu Lista Monumentelor și le propune spre restaurare/ consolidare, în paralel cu pietonizarea totală sau parțială și cu refacerea rețelei stradale. Câteodată, ca în cazul PUZ-ului de Centru Istoric pentru București⁵, studiul pune problema „fronturilor din spate”, a ceea ce se întâmplă în miezul îlot-urilor și a permeabilității țesutului (trasee, ganguri, curți interioare). Doar în foarte puține exemple aceste PUZ-uri sunt însoțite de studii asupra spațiului public solicitate de Primărie, ca în cazul Clujului⁶, Sibiuului⁷ și altor câteva (Miercurea Ciuc, Dej, Satu Mare⁸ (Planwerk). În cazul Bucureștiului, un studiu de acest tip a apărut prin inițiativa privată a unor arhitecți și fără legătură directă cu Primăria (PIDU⁹).

What remains to be done now is to firstly make an assessment of the current situation, by identifying what deserves to be saved and the appropriate methods to do it by finding the right raw-models to follow. After this thorough inventory, we have to come up with a “long-term plan” that needs to be observed in the subsequent projects. Of course small-scale projects are welcome but the city in its whole cannot regain its coherence without a large-scale urban planning and a „well-structured” vision.

*Most Romanian towns have drawn or are in the course of drawing a **Masterplan for the Historic Centre**. Mainly they identify valuable buildings according to the Monuments List and recommend remodelling/ consolidation, as well as creating pedestrian areas and repairing the streets. Some of the times, as in the case of the Masterplan for the Historic City of Bucharest⁵, these studies take into consideration the “hidden fronts”, the core of the urban “isles” and the porosity of the built environment (paths, gangways, inner courtyards). Only on rare occasions, these Masterplans are accompanied by studies regarding public space, as for Cluj⁶, Sibiu⁷ and other few (Miercurea Ciuc, Dej, Satu Mare⁸ (Planwerk). In Bucharest, one study on public space came as a result of private initiative on the part of a group of architects and without any involvement of the City Hall (PIDU⁹).*

5 *PUZ Centrul Istoric București*, elaborat de: colectiv, sub îndrumarea Prof. Dr. arh. N. Lascu, CCPC “Ion Mincu”, 2004.

6 *Centrul Istoric - măsuri și idei pentru revitalizarea spațiului public din centrul istoric al Clujului*, Planwerk, Cluj Napoca, 2005; <http://primariacluj.ro>

7 *Studiul preliminar pentru Planul Urbanistic General al municipiului Sibiu*, Planwerk, 2004

8 <http://www.planwerkcluj.org/allprojects.php>

9 *Plan Integrat de Dezvoltare Urbană Zonă Centrală București*, 2011, www.centralbucuresti.ro

5 *Masterplan of the Historic Centre of Bucharest - team-coordinator: professor PhD. arch. N. Lascu, CCPC “Ion Mincu”, 2004.*

6 *The Historic Centre - measures and ideas for the rehabilitation of the public space in the historic centre of Cluj - Planwerk, Cluj Napoca, 2005; <http://primariacluj.ro>.*

7 *Preliminary Study for PUG Sibiu*, Planwerk, 2004

8 <http://www.planwerkcluj.org/allprojects.php>

9 *Plan Integrat de Dezvoltare Urbană Zonă Centrală București*, 2011, www.centralbucuresti.ro

PUZ-urile pentru zone istorice (în afara Centrului Istoric) sunt puține la număr. *PUZ Traseu cultural Str. Episcopiei, Str. Pictor Verona, Grădina Icoanei*¹⁰ este un exemplu punctual pentru București. Proiectul Axei Berzei-Buzești, în cazul în care va fi clarificat, va reprezenta un proiect de maximă anvergură pentru oraș.

Un caz particular al acestor tipuri de PUZ-uri sunt cele care se referă la promenade urbane (trasee), de-a lungul unor limite istorice de tip foste ziduri de cetate sau de-a lungul unor limite urbane, maluri de ape, zone portuare etc. *Programul de reabilitare și reconversie a incintei fortificate a cetății Brașovului*¹¹ reprezintă un asemenea tip de studiu. Proiecte de reabilitare a malurilor de apă nu există încă decât la nivel de principiu. Zona de loisir a Portului Tomis ar putea fi un exemplu realizat în măsura în care ar apărea și funcțiuni publice urbane, în completarea celor de alimentație publică.

Trasee de tip Prado-Recoletos (cum ar putea deveni, de exemplu, păstrând proporțiile, „zona muzeelor - șos Kisseleff” în București) au început să fie promovate și revitalizezate, dar încă nu funcționează ca poli activatori ai orașului, în ciuda potențialului foarte ridicat.

Reabilitările de piețe și bulevarde fac parte dintre preocupările actuale ale Primăriilor. În majoritatea orașelor, arterele și piețele principale au fost supuse unor restructurări. Din păcate, ceea ce se realizează la noi, chiar în urma unor concursuri de arhitectură cu participate remarcabilă, este o înlocuire de pavaj și o mobilare urbană, uneori de calitate. Acestor proiecte le lipsesc anvergura, studiile premergătoare și influența asupra țesutului și zonelor adiacente. Schimbarea unor finisaje ar trebui să vină ca punct final de detaliere a unei soluții care să vizeze fronturile adiacente (și cele din spate, în cazul în care țesutul este permeabil către spații cu potențial) și funcțiunile activatoare pe care acestea le pot conține.

10 *Planul Urbanistic Zonal: Traseu cultural Str. Episcopiei, Str. Pictor Verona, Grădina Icoanei - sector 1, Prodid, 2005*

11 *Brașov – PUZ pentru Pietonalul „Str. Mureșenilor – G. Barițiu, comunicat pe Site-ul Primăriei Mun. Brașov, 2012*

The Masterplans for historic areas (which are different from the Centre) come in small numbers. The Masterplan for the Cultural Area Episcopiei Street, Pictor Verona Street, Grădina Icoanei¹⁰ is one isolated instance in Bucharest. The Berzei-Buzești Axis, when cleared, will be a project of maximum importance for the city.

One specific kind of Masterplans for historic areas are the ones regarding urban promenades along city limits such as former enclosing walls, rivershores, harbours etc. The Program for Rehabilitation and Refurbishment of the Fortifications of Brașov¹¹ is one of the local examples. As far as sea and river fronts are concerned, these projects exist only on paper. Tomis Harbour in Constanța could serve as an example had it integrated other types of public facilities than restaurants.

Areas similar to Prado-Recoletos (as for example the “Kisseleff-museums area” could become, at a much smaller scale) have been lately promoted for different activities but have yet to live up to their potential as real activators.

The City Halls have started campaigns for remodelling squares and streets. In most cities, the central ones have already been redesigned. Unfortunately, what ends up being the case, even as a result of competitions with prominent participation, is a mere change of pavement and urban furniture, sometimes in good quality. These projects lack substance, inter-disciplinary studies and influence on the adjacent built environment. Changing finishings should only be the final part of a project that deals with the buildings as well, (including the fronts layered at the back where the built front is porous) and the public activities they can incorporate.

10 *Planul Urbanistic Zonal: Traseu cultural Str. Episcopiei, Str. Pictor Verona, Grădina Icoanei - sector 1, Prodid, 2005*

11 *Brașov – PUZ pentru Pietonalul „Str. Mureșenilor – G. Barițiu, comunicat pe Site-ul Primăriei Mun. Brașov, 2012*

Arhitectura contemporană, deși prezentă în alte programe de arhitectură (locuințe, birouri), este foarte puțin întâlnită în programe de interes public și în situri istorice. *Consiliului Județean Timiș*¹², „*Cubul Negru*”¹³, fosta Bursă de Mărfuri „*the Ark*”, *Turnul Croitorilor*¹⁴ din Cluj, *Bastionul Postăvarilor*¹⁵ din Brașov, sunt exemple locale de alăturare nou-vechi.

În concluzie, ceea ce s-a întâmplat în România post-’89 a fost un cumul de bune intenții, de proiecte reușite, de organizare deficitară, de eșecuri, dar, în esență un progres cu pași mici. Proiectele remarcabile care au apărut demonstrează dorința de cooperare între arhitecți și Administrație, la fel și multiplele discuții care se poartă în ultima vreme pe tema spațiilor publice și siturilor istorice. Concluzia acestui studiu este că experiențele reușite ale altora și o gândire de ansamblu ca punct de plecare al proiectelor de diverse dimensiuni pot structura o stare de fapt neomogenă, inevitabilă într-o societate care încă nu s-a așezat.

12 *Consiliul Județean Timiș*, Timișoara, Prodid; 2011

13 *Cubul negru*, Iași, 2008

14 *Restaurarea Turnului Croitorilor*, Cluj-Napoca, Autori: Adrian Borda, Eleonora Ciotlaus, Klara Veer - Atelier de Arhitectură și Urbanism Cluj, 2009

15 *Bastionul Postăvarilor*; Point4, 2008 – 2011

*Contemporary architecture, although present in other architectural programs (dwellings, offices), is very rarely seen in public buildings or in historic sites. The City Hall Timiș*¹², „*The Black Cube*”¹³, the former Stock Market Exchange „*the Ark*”, *The Taylors’ Tower*¹⁴ in Cluj, *The Drapers’ Bastion*¹⁵ in Brașov, are some of the few examples of new-next-to-the-old architecture.

To conclude, the post-’89 Romania has seen a mix of good intentions, successful projects, deficient management, failures, but overall, progress in small steps. The remarkable examples of good architecture are proof of the openness to dialogue between planners and Administration and so are the many discussions on the topic of public space and historic sites over the recent years. What we generally draw from this study is that the good experience of others and a creating a vision of the ensemble as starting point of projects at various scales can bring structure to an inhomogeneous state of facts that is inevitable in a still not settled society.

12 *Consiliul Județean Timiș*, Timișoara, Prodid; 2011

13 *Cubul negru*, Iași, 2008

14 *Restaurarea Turnului Croitorilor*, Cluj-Napoca, Autori: Adrian Borda, Eleonora Ciotlaus, Klara Veer - Atelier de Arhitectură și Urbanism Cluj, 2009

15 *Bastionul Postăvarilor*; Point4, 2008 – 2011

Bibliografie / Bibliography

PĂCESCU, Alexandra, Teză doctorat *Spațiul public în centrele istorice ale orașelor - Decupaje urbane la scări succesive*, îndrumător Prof. Dr. arh. Nicolae Lascu, 2012

POL MENDEZ, Francisco, La recuperacion de los centros historicos en Espana, în *Recuperación de Centros Históricos: Jornadas de Estudio* (pag. 109-150), (coord.) Silvestre Martínez García, Ed. Instituto de Estudios Almerienses, Almeria, 1992;

POL MENDEZ, Francisco, (coord.), *Nueva Arquitectura Urbana en la Ciudad Europea*, Ed. Universidad Internacional Mendez Pelayo, Cuenca, 1990

Reviste / Magazines:

Arhitectura

Zepellin

Urbanismul

Conferințe / Conferences:

Francisco Pol Méndez: ***Rehabilitación y activación de las ciudades antiguas en España: estrategias, métodos, intervenciones 1980-2008 (La incidencia de la nueva arquitectura)***, în cadrul mesei rotunde cu tema „Orașul istoric, oraș activ: noile arhitecturi și inovații urbane”, Institutul Cervantes, București, 2 martie 2009